

Razprave *Discussions*

Svetovna finančna in gospodarska kriza ter izhod iz nje

Reševanje sistemsko ali kako drugače pomembnih ustanov, najpogosteje finančnih, zlasti bančnih, je nekatere države stalo veliko denarja, ki bi ga (bile) lahko drugače uporabile. Theo Vermaelen, profesor na Evropskem inštitutu za poslovno administracijo (Institut Européen d'Administration des Affaires /INSEAD/), in Christian Wolff, profesor na Univerzi v Luksemburgu (Université du Luxembourg), sta v članku z naslovom *How to save banks without using taxpayers' money* (Kako rešiti banke brez uporabe davkoplačevalskega denarja), objavljenem 2. decembra 2009 na spletišču The Financial Timesa, zapisala, da zanašanje na pomoč države vzbuja pri bankah, ki so sistemsko ali kako drugače pomembne, pretirano pripravljenost za tveganje (kar bi lahko spet povzročilo krizo – na to je na 3. plenarnem zasedanju Odbora za finančno stabilnost /Financial Stability Board/, ki je potekala 9. januarja 2010 v Baslu, opozoril Mario Draghi, guverner Banke Italije /Banca d'Italia/) in da je reševanje bank z uporabo davkoplačevalskega denarja izzvalo javno nasprotovanje visokim plačilom vodilnim in drugim bančnim uslužbencem, zaradi česar bodo te banke v prihodnje težko dajale konkurenčna plačila. Temu (to je reševanju bank z uporabo davkoplačevalskega denarja in s tem povezanih posledic) se je moč po njunem mnenju izogniti na vsaj dva načina – z zvišanjem kapitalskih zahtev (čemur nista preveč naklonjena, ker lahko povzroči razprodajo premoženja /fire sale/ ter posledično ogrozi trdnost finančnega in gospodarskega sistema) ali tako, da banke, ki so sistemsko ali kako drugače pomembne, izdajo obvezno zamenljive obveznice (*mandatory convertible bonds*, redko *contingent convertibles* /pogojne zamenljivke/), ki so pod določenimi pogoji obvezno zamenljive za (mlade) delnice, za katere obstoječim delničarjem podelijo nakupno opcijo (*call option*, redko *call*) z namenom obvarovati jih pred morebitno razvodenitvijo (dilution).

Joseph E. Stiglitz, profesor na Univerzi Columbia v mestu New York (Columbia University in the City of New York), je v pogovoru za The Independent, objavljenem 9. februarja 2010, izrazil ogorčenje nad brezumnim ravnanjem bank, ki mu – kot kaže primer Grčije (v katerem je poleg bank – ne edinkrat – nerazumno ravnala še država) – ni videti konca in katerega posledice še niso v celoti znane. Kakor tudi ne, kdo vse jih bo nosil, četudi (nihče) ne dvomi, da jih bodo večinoma nič krivi davkoplačevalci. Predlog

ameriškega predsednika Baracka H. Obame za uvedbo nadomestila za odgovornost za finančno krizo (financial crisis responsibility fee),¹ ki naj bi ga prihodnjih deset let (ali dlje, če bo treba) plačevale nekatere večje finančne, zlasti bančne ustanove – med njimi Bank of America, Citigroup in Goldman Sachs – se zdi ne le upravičen, ampak tudi pravičen – večje bančne ustanove (ne le ameriške, ampak tudi druge) se odgovornosti za nastalo krizo ne bi smele v celoti izogniti, prav tako ne urejevalne in nadzorne ustanove – npr. centralne banke (o odgovornosti katerih se redkoma javno govori in piše). William H. Buitter, profesor na Londonski šoli za ekonomiko in politične vede (The London School of Economics and Political Science), je v članku z naslovom *Too big to fail is too big (Preveliko, da bi šlo v stečaj, je preveliko)*, objavljenem 24. junija 2009 na spletišču The Financial Timesa, zapisal, da je največja grožnja trdnosti ne le narodnega, ampak tudi mednarodnega oz. svetovnega gospodarstva (kot se je pokazalo med svetovno finančno in gospodarsko krizo), ki izvira od bank, njihova velikost – vse drugo je njej podrejeno in pomeni večjo grožnjo trdnosti gospodarstva le, če so banke dovolj velike. Zato predlaga več ukrepov, s katerimi je moč preprečiti, da bi banke postale prevelike. Med njimi je obdavčitev velikosti, ki jo upravičuje s tem, da velikost povzroča zunanje stroške, kar se je, če ne prej, pokazalo s krizo (najbolj nazorno v primeru Islandije, ki jo je poleg finančne in gospodarske krize kaj kmalu prizadela še politična).

Da sta potrebni boljša ureditev in nadzor finančnih, gospodarskih in drugih sistemov po svetu – v prvi vrsti zato, da se povrne zaupanje ljudi vanje (ki so ga banke s svojim brezumnim ravnanjem skoraj povsem zapravile) in da se vsaj deloma, če že ne v celoti prepreči nastanek novih kriz – nihče ne dvomi, prav tako ne, da so izboljšave potrebne tako na narodni kot mednarodni ravni, o čemer bodo – ne prvič ne zadnjič – razpravljali udeleženci junijskega in novembrskega vrha Skupine dvajsetih finančnih ministrov in guvernerjev centralnih bank (*Group of Twenty Finance Ministers and Central bank Governors*, pogosto *Group of Twenty* /Skupina dvajsetih/ ali *G20*)², ki ji letos predseduje Južna Koreja, prihodnje leto pa ji bo predsedovala Francija (ki bo sočasno predsedovala še Skupini osmih /*Group of Eight* ali *G8*)³. Francoski predsednik Nicolas Sarkozy je 27. januarja 2010 na zasedanju Svetovnega

¹ Podrobnejše informacije o nadomestilu so dostopne na:

<http://www.ustreas.gov/press/releases/tg506.htm>.

² Članice G20 so: Argentina, Avstralija, Brazilija, Evropska unija, Francija, Indija, Indonezija, Italija, Japonska, Južna Afrika, Južna Koreja, Kanada, Kitajska, Mehika, Nemčija, Rusija, Turčija, Savdska Arabija, Združene države Amerike ter Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske.

³ Članice G8 so: Francija, Italija, Japonska, Kanada, Nemčija, Rusija, Združene države Amerike ter Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske. Evropska unija ima status opazovalke.

gospodarskega foruma (World Economic Forum) tako napovedal, da bo Francija med predsedovanjem obema skupinama načela vprašanje preureditve mednarodnega denarnega sistema, češ da je sedanja ureditev neustrezna (ker da ne odraža večpolnosti sveta) in da taka povzročja neravnotežja (ki naj bi bila kriva za sedanjo krizo). Izmed valut je več ali manj prikrito omenil ameriški dolar, katerega pomen da je prevelik, in juan renminbi, katerega vrednost da je prenizka, kar Zhou Xiaochuan, guverner Ljudske banke Kitajske (People's Bank of China) vztrajno zanika.

Naraščajoča vloga Azije v svetu

Dominique Strauss-Kahn, direktor Mednarodnega denarnega sklada (dalje MDS) (International Monetary Fund), je 20. januarja 2010 na zasedanju Azijskega finančnega foruma (dalje AFF) (Asian Financial Forum), ki sta ga skupaj organizirala Vlada Posebne upravne regije Hongkong Ljudske Republike Kitajske (Hong Kong Special Administrative Region Government of the People's Republic of China) in Svet za razvoj trgovine Hongkonga (Hong Kong Trade Development Council), poudaril naraščajočo vlogo Azije v svetu, zlasti na finančnem, gospodarskem in političnem področju, in njeno vodilno vlogo pri okrevanju svetovnega gospodarstva ter napovedal poglobitev in razširitev sodelovanja MDS-a z azijskimi državami in organizacijami, kot sta Združenje narodov jugovzhodne Azije (Association of Southeast Asian Nations) ter Srečanje izvršnikov centralnih bank južne Azije in Pacifika (Executives' Meeting of East Asia-Pacific Central Banks). MDS je v ta namen pred kratkim ustanovil svetovalno skupino uglednih ljudi iz več azijskih držav, v kratkem pa namerava skupaj z Vlado Republike Koreje (Government of the Republic of Korea) organizirati konferenco na visoki ravni, na kateri bodo udeleženci razpravljali o naraščajoči vlogi Azije v svetu, ki je posledica razmeroma hitrega gospodarskega razvoja več azijskih držav, zlasti Indije in Kitajske.

Naraščajoča vloga Azijcev v svetu

Strauss-Kahn je 24. februarja 2010 izvršnemu odboru MDS-a izrazil namero, da bo za svojega posebnega svetovalca imenoval Zhuja Mina, namestnika Ljudske banke Kitajske (People's Bank of China), ki je namero pozdravila v upanju, da bodo drugi sledili njegovemu zgledu ter za svoje posebne svetovalce in podobno imenovali ljudi iz Kitajske ali drugih azijskih držav, katerih naraščajoča vloga v svetu ne povzročja le stroške, ampak prinaša tudi koristi, kar se je doslej že večkrat pokazalo. To je ob več priložnostih poudaril tudi Strauss-Kahn, nazadnje na zasedanju AFF-a, na katerem je leto 2010

razglasil za leto preobrazbe ter pohvalil prizadevanje azijskih držav nasploh in še posebej azijskih voditeljev za preobrazbo ne le azijskega, ampak tudi svetovnega gospodarstva.

Simon Chesterman, profesor na Pravni šoli Newyorške univerze (New York University School of Law) in na Pravni fakulteti Narodne univerze v Singapurju (National University of Singapore Faculty of Law), in Kishore Mahbubani, profesor na Šoli za javno politiko Lee Kuan Yew (Lee Kuan Yew School of Public Policy), sta v članku z naslovom *Can Asians resolve global problems? (Ali lahko Azijci rešijo globalne probleme?)*, objavljenem 1. marca 2010 na spletišču Project Syndicata, zapisala, da je za Azijce značilen pragmatizem (to je podrejanje človekovega prizadevanja praktični uporabnosti ali koristi), ki se kaže na različnih področjih, tako na finančnem, gospodarskem in političnem kot drugih (na primer okoljskem, ki postaja vse bolj pomembno), in ki lahko ob določenih pogojih privede do rešitve nekaterih globalnih problemov, med njimi okoljskih, nastalih večinoma zaradi človekovega poseganja v naravno okolje (zaradi katerega je ogrožen obstoj njega samega ter mnogih rastlinskih in živalskih vrst). Posebej problematične so zlasti podnebne spremembe, ki lahko po mnenju Strauss-Kahna, izraženem ob več priložnostih (na primer na letnem srečanju Brettonwoodskega odbora /Bretton Woods Committee/ ali turneji po Afriki), resno ogrozijo trdnost finančnih, gospodarskih in drugih sistemov po svetu, zato predlaga poglobitev in razširitev sodelovanja MDS-a s Svetovno banko (The World Bank) in drugimi ter ustanovitev zelenega sklada, namenjenega financiranju zelenih naložb v državah v razvoju, o katerem Nicholas H. Stern, profesor na Londonski šoli za ekonomiko in politične vede, znan kot avtor *Sternovega poročila o ekonomiki podnebnih sprememb (Stern review on the economics of climate change)*, meni, da bi pripomogel k izboljšanju razmer v svetu nasploh in še posebej v državah v razvoju (ki jim večinoma primanjkuje denarja za tovrstne naložbe) ter da bodo o njem prav gotovo razpravljali na enem izmed srečanj Svetovalne skupine na visoki ravni za financiranje podnebnih sprememb (High-Level Advisory Group on Climate Change Financing), katere član je tudi sam.

Dejan Romih, univ. dipl. ekon.*

* Asistent, Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta, Razlagova ulica 14, SI-2000 Maribor, Slovenija, e-pošta: dejan.romih@uni-mb.si